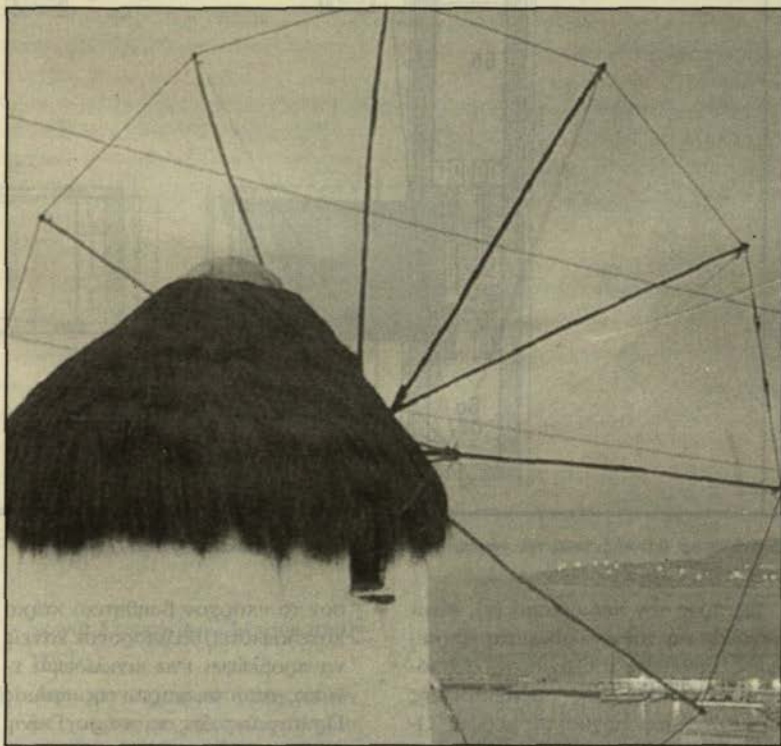

Ο ανεμόμυλος στις Κυκλάδες

του Ι.Μ. Χατζηφώτη

Θυμάμαι, όταν, μικρό, με πήγε για πρώτη φορά στο νησί του, τη Σύμη της Δωδεκανήσου, ο μακαρίτης ο πατέρας μου, πόσην εντύπωση μου έκαναν οι ανεμόμυλοι της, όπου πηγαίναμε με τη θεία μου, μια από τις τελευταίες κεντήστρες της, τη Μαρία Σαρρή, για να δώσουμε το σάρι ν' αλεστεί. Τότε φουρνίζανε μια φορά τη βδομάδα και μούφτιαχνε δυο κουλουράκια, πολύ ζεστά και μυρωδάτα, όπως ήταν, δεν προλάβαιναν να πάνε στο σπίτι. Όταν εργαζόταν όμως το τέλος του εβδομαδιαίου κύκλου, το ψωμί έτοιμο ξερό καθώς ήταν, δεν τρωγόταν, θαρούσες πως ήταν ένα κομμάτι από τα βράχια του νησιού, που μοιάζονε με φρυγμένο παξιμάδι. Μετά φτιάχνανε οι φούρνοι ψωμιά ευρωπαϊκού τύπου, ρήμαζαν οι μύλοι, τους βλέπαμε σαν απομεινάρι μακρυνής εποχής. Ένα άλλο ανεμόμυλο, που κάθε τόσο σχίζονται τα πανιά του από τον αέρα και τα ξαναφτιάχνουν για λόγους διακοσμητικούς, έβλεπα στην είσοδο του λιμανιού της μονής Πανορμίτη, που είναι πανδωδεκανησιακό θαλασσινό προσκύνημα, αφιερωμένο στον Ταξιάρχη Μιχαήλ.

Στη Ρόδο, τους γραφικούς ανεμόμυλους με το αρμονικό πέτρινο χτίσιμό τους, τους μετέτρεψαν σε διαμερίσματα, που διαθέτουν στους τουρίστες. Αυτοί όμως οι ανεμόμυλοι, άλεθαν κάποτε το σιτάρι, για να γίνει αλεύρι και να ζυμωθεί το ψωμί μας. Όπως στα Δωδεκάνησα, έτσι και στις Κυκλάδες, «όποιοι παλιότερα ταξίδευε σ' αυτές, πλησιάζοντάς τες, τα πρώτα που ξεχώριζε σαν χαρακτηριστικά γνωρίσματά τους ήταν τα εκκλησιάκια και οι ανεμόμυλοι με τις φτερωτές τους, που ξεπροβάλλαν κάτασπροι πάνω στα βραχώδη υψώματα», καθώς γράφουν ο Ζαφείρης Βάος και ο Στέφανος Νομικός στο σημαντικώτατο έργο τους «Ο ανεμόμυλος στις Κυκλάδες», που κυ-

κλοφόρησε μόλις πριν λίγο καιρό από τον γνωστό εκδοτικό οίκο «Δωδώνη» (Αθήνα-Γιάννενα), σε πραγματικά μνημειώδη έκδοση. Πόσες θυσίες, οικονομικές και άλλες, μαζί με το μεράκι που διαθέτει, χρειάστηκε να κάνει ο Βαγγέλης Λάζος, ο φυλόκαλος εκδότης του έργου, για να το φέρει σε πέρας! Γιατί τέτοιες εκδόσεις μόνο Τράπεζες και μεγάλοι Οργανισμοί είναι συνήθως σε θέση να αναλάβουν (θυμίζω εδώ ότι ο κ. Λάζος έχει τεράστια πνευματική προσφορά στον τόπο μας με τη θεατρική βιβλιοθήκη του, στα πλαίσια της οποίας παρουσίασε τους πιο χαρακτηριστικούς εκπροσώπους του μοντέρνου ελληνικού και ξένου θεάτρου).

Κι άξιζε όλη αυτή η φροντίδα το έργο των κ. Βάου - Νομικού, γιατί πρόκειται για πολύμοχθη και πολύχρονη έρευνα (έκαναν συνολικά 60 ταξίδια στα 24 κατοικημένα νησιά των Κυκλάδων τα τελευταία 20 χρόνια και παράλληλα

αρχαικές έρευνες), που εξετάζει πολύπλευρα και προβάλλει εξαντλητικά το θέμα της. Το πλουσιώτατο φωτογραφικό υλικό του τόμου, συμπληρώνεται με χάρτες, σχέδια, γραβούρες, που καθιστούν την έκδοση πολύτιμη. Αφού μας δίνουν το ιστορικό και γεωγραφικό πλαίσιο του χώρου του αιγαιοπελαγίτικου των Κυκλάδων, διαγράφουν τον κύκλο του ψωμιού (καλλιέργειες, σπορά, θερισμός, αλώνισμα, λίχνισμα, άλεσμα, αλεύρι, ζύμωμα, φούρνισμα), για να περάσουν στην ιστορία του αλέσματος και των μύλων (εφεύρεση, καταγωγή, εξάπλωση του ανεμόμυλου στον ελληνικό χώρο, στις Κυκλάδες, ο νερόμυλος) στο δίκαιο που σχετίζεται με τον ανεμόμυλο, στους ανθρώπους του και τη μυλόπετρα (πετρώματα, νταμάρια στη Μήλο, Κίμωλο κλπ. εξόρυξη, εμπόριο).

Κατόπιν, περνούν στο κύριο μέρος του έργου, που είναι η κατασκευή και λειτουργία (αρχιτεκτονική του κοινού

Ο Ι.Μ. Χατζηφώτης είναι υπεύθυνος τύπου και δημοσίων σχέσεων της Εκκλησίας της Ελλάδος.

πυργόμυλου, μηχανισμός κινητικός, αλεστικός, προσανατολισμού φτερωτής, ξυλεία και ξύλινες κατασκευές, λειτουργία του κοινού πυργόμυλου κι άλλοι τύποι ανεμόμυλων στις Κυκλάδες), για να ολοκληρώσουν το έργο τους με τα πολύ ενδιαφέροντα λαογραφικά (για το χαρακτήρα των μυλωνάδων και τις... ερωτοδουλειές τους, στα νταλαβερίσματά τους με τις γυναίκες, τα έθιμα, τα μνημεία του λόγου, ορολογία). Αξιοπρόσεχτες είναι και οι προτάσεις των δύο συγγραφέων για τη διάσωση των νεοελληνικών αυτών μνημείων. Το έργο περιλαμβάνει ακόμη γλωσσάρι, ευρετήριο κυρίων ονομάτων και όρων, λεπτομερέστατη βιβλιογραφία, περίληψη, λεξάντες και περιεχόμενα στ' αγγλικά.

Δεν ξεύρω ποια θα είναι η ευαισθησία των ανθρώπων απέναντί τους ή η τύχη των ανεμόμυλων στο μέλλον. Εκείνο που είναι βέβαιο και χειροπιαστό, είναι το περισπούδαστο έργο που χάρισε στον αναγνωστικό οικόνο και την πατρίδα ο εκδοτικός οίκος του κ. Λάζου, μαρτυρία ενεργόστατη και μνημείο εσαεί μιας πτυχής από τις πιο αγαπητές της ζωής μας, που αν η φορά των πραγμάτων και οι εξελίξεις εθε-

ΖΑΦΕΙΡΗΣ ΒΑΟΣ - ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΝΟΜΙΚΟΣ

Ο ανεμόμυλος στις Κυκλάδες

σαν στο περιθώριο, δεν μπόρεσαν όμως να βγάλουν από τις καρδιές μας.

Όπως σημειώνουν πολύ σωστά οι συγγραφείς-ερευνητές, «βγαίνοντας κάθε πρωί από τα σπίτια τους οι νησιώτες, ενστικτώδως έθριχναν την πρώτη ματιά στη θάλασσα και τη δεύτερη στους γειτονικούς ανεμόμυλους: «Αλέθθουν οι μύλοι; Όλα καλά!» Η πο-

λύωρη μάλιστα παραμονή τους εκεί, ανδρών και γυναικών, -όσπου να ετοιμαστεί το αλεύρι τους, συντέλεσε να γίνει ο ανεμόμυλος, ένα ιδιότυπο κοινωνικό κέντρο, όπου συζητιούνταν προβλήματα και νέα του χωριού, λέγονταν κοινοτομπολιά, χωρατά και πειράγματα, γίνονταν ακόμα και προξενιά...».